

VARIA**ALINA ŻYLIŃSKA****LEKCJE CZYTANIA POZALEKCYJNEGO
W SZKOLE ŚREDNIEJ NR 36 W GRODNIE
Z POLSKIM JĘZYKIEM NAUCZANIA**

Czytanie uczy myślenia, pobudza wyobraźnię, wzbogaca słownictwo, rozwija u dzieci umiejętność wysławiania się i rozpoznawania własnych emocji. Nauczyciele podkreślają korzystny wpływ czytania zwłaszcza na aktywizację wielu obszarów rozwoju dziecka: komunikacji, inteligencji emocjonalnej, koncentracji, emocji i relaksu¹.

Specjaliści dowodzą, że w XXI w., zdominowanym przez kulturę telewizji i mediów społecznościowych, „staroświeckie” czytanie jest szczególnie ważne. Ciągłe obcowanie współczesnych dzieci z mass mediami nie tylko nie rozwija u nich umiejętności myślenia i koncentracji, ale dodatkowo sprawia, że stają się one pełne lęku i niepokoju, nieczułe na agresję². Dlatego czytanie i kontakt z literacką kulturą dziecięcą są niezbędne dla prawidłowej dynamiki rozwoju dziecka we wszystkich sferach: społecznej, emocjonalnej, moralnej, poznawczej i komunikacyjnej³. Czytanie sprzyja rozwijaniu umiejętności niezbędnych dla osiągania postępów edukacyjnych we wszystkich dziedzinach wiedzy. Mimo szybkiego rozwoju audiowizualnych środków masowego przekazu, odpowiednio dobrana do wieku i etapu rozwoju dziecka książka pozostaje nadal niewyczerpanym źródłem wiedzy, doświadczenia i wrażeń, których nie jest w stanie zapewnić telewizja czy internet. Kontakt dziecka z książką, która buduje jego zaufanie i poczucie bezpieczeństwa, uwrażliwia je na dobro i piękno, daje mu wsparcie, stymuluje rozwój oraz umożliwia poznanie rzeczy niezwykłych i własnych motywów działania⁴.

ALINA ŻYLIŃSKA, mgr wychowania przedszkolnego i wczesnoszkolnego; od 1996 r. wychowawczyni i nauczycielka Szkoły Średniej nr 36 w Grodnie z polskim językiem nauczania; e-mail: mag-grodno@mail.ru

¹ Z. Zasacka, *Czytelnictwo dzieci i młodzieży*, Warszawa 2014.

² M. Jakowicka, *Czytanie jako zaniedbywany obszar edukacji wczesnoszkolnej w kontekście kształcenia zintegrowanego*, Kraków 2001.

³ Z. Zasacka, *Czytelnictwo dzieci i młodzieży*, s. 58n.

⁴ E. Perrott, *Efektywne nauczanie. Praktyczny przewodnik doskonalenia nauczania*, przeł. A. Janowski; Warszawa 1995, s. 17–21.

Właśnie dlatego podstawowym zadaniem nauczyciela w toku organizowania pracy ucznia z tekstem literackim jest rozwijanie u uczniów klas początkowych umiejętności rozumienia czytanych tekstów na takim poziomie, aby nie tylko umieli wyodrębnić poszczególne elementy treści i występujące między nimi związki przyczynowo-skutkowe, lecz także potrafili określić podstawową ideę danego utworu literackiego. Ma to duży wpływ na przeżycia dzieci, co jest szczególnie istotnym elementem w pracy nad rozwojem ich postaw i osobowości⁵.

Dzięki staraniom Polaków z Polski i Białorusi w 1996 r. powstała Szkoła Średnia nr 36 z polskim językiem nauczania, niedawno obchodząca jubileusz dwudziestolecia⁶. Jak każda szkoła, posiada własną bibliotekę, która służy nie tylko uczniom i nauczycielom, ale również wszystkim miłośnikom książki w języku polskim. Księgozbiór biblioteki liczy 28 170 pozycji w trzech językach: polskim, białoruskim, rosyjskim⁷.

Biblioteka szkolna oferuje literaturę:

- obyczajową,
- historyczną,
- fantastyczną,

⁵ S. Jabłoński, *Być bliżej dziecka. Efektywne nauczanie w ujęciu rozwojowym*, „Forum Oświatowe”, 2/25(2001), s. 43–59; D. Czelakowska, *Twórczość a kształtowanie językowe w wieku wczesnoszkolnym*, Kraków 1996.

⁶ Szkoła Średnia nr 36 z polskim językiem nauczania w Grodnie została wybudowana za ok. 2 mln USD pochodzących z dotacji Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, oddana do użytku 21 września 1996 r. Rząd białoruski przeznaczył na infrastrukturę tylko 62 tys. USD (kwota ta wystarczyła na zbudowanie stacji transformatorowej). Część materiałów i elementów sprowadzono z Polski, w tym wyposażenie dla szkoły, na które nie znalazła środków strona białoruska. Fundatorami było polskie społeczeństwo. Dodatkowo Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” dostarczyło regały biblioteczne i fotele do auli. Powierzchnia ogólna szkoły wynosiła po zakończeniu budowy 9487 m², zaś kubatura budynku 35 267 m³. Znalazło w niej miejsce 18 sal wykładowych, 3 gabinety specjalistyczne (fizyki, chemii, biologii), sala gimnastyczna z siłownią i zapleczem łazienkowo-szatniowym, sala muzyczna, dwie sale do nauki języków, biblioteka z czytelnią, aula na 326 miejsc ze sceną i jej zapleczem, stolówka z bufetem, szatnia itp. Wydzielono też pomieszczenia pomocnicze i techniczne. Na stanowisko dyrektora szkoły została powołana p. Regina Gulecka, osoba spoza Związku Polaków, dotychczasowa wicedyrektorka ds. wychowania kulturalno-estetycznego w białoruskiej szkole nr 30. Wicedyrektorkami zostały: p. Alina Kurowska oraz p. Henryka Jeremicz. W pierwszym roku istnienia szkoły zespół pedagogów liczący 47 osób uczył 425 dzieci w klasach I–VI. Zatrudnieni nauczyciele (kobiety i mężczyźni) legitymowali się różnym wykształceniem zdobytym na Białorusi i w Polsce. Tylko 14 osób spośród nich znało język polski przekazany ustnie przez starsze pokolenie Polaków. Liczną grupę stanowiły młode nauczycielki i wychowawczynie świetlicy (pochodzenia polskiego), które po ukończeniu średnich szkół ogólnokształcących na Białorusi zdobyły (bądź nadal zdobywają) wykształcenie pedagogiczne w różnych szkołach i uczelniach Polski. Program nauczania został zatwierdzony przez władze białoruskie. Wszystkie przedmioty – z wyjątkiem języka białoruskiego, rosyjskiego, literatury rosyjskiej i białoruskiej oraz języka obcego (angielskiego) – miały być prowadzone po polsku. Zob. A. Grędzik, *Geneza i działalność szkoły średniej z polskim językiem nauczania w Grodnie*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 43(2004), s. 201–221; *Nauka języka polskiego na Białorusi*, <http://grodno.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/nauka_jezyka_polskiego/?printMode=true>, dostęp: 07.01.2018.

⁷ *Biblioteka*, <<http://pmsgrodno.org/biblioteka/>>, dostęp: 27.12.2017; L. Wątróbski, *Polacy na Białorusi: Polska Szkoła Średnia w Grodnie*, <<http://www.goniec.net/goniec/inne-dzialy/zycie-polonijne/polacy-na-bia%C5%82orusi-polska-%C5%9Brednia-szko%C5%82a-w-grodnie.html>>, dostęp: 07.01.2018.

- przygodową,
- popularnonaukową dla dzieci i dorosłych,
- baśnie, bajki, legendy,
- poezję,
- lektury,
- księgozbiór dla nauczycieli z literaturą pedagogiczną, psychologiczną, pozycjami metodycznymi,
- wydawnictwa o tematyce regionalnej i republikańskiej – Grodno, Białoruś,
- księgozbiór podręczny z:
 - encyklopediami ogólnymi i specjalnymi,
 - leksykonami,
 - słownikami językowymi,
 - wydawnictwami albumowymi,
 - atlasami.

Zbiory biblioteczne zawierają także płyty CD i DVD, dokumenty wewnętrzne (statut szkoły, regulaminy itp.) oraz czasopisma⁸.

Biblioteka organizuje:

- konkursy czytelnicze,
- wystawy okolicznościowe⁹.

Dzięki staraniom Polskiego Radia SA i stałego Przyjaciela szkoły Lesława Skindera oraz Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Grodna i Wilna uczniowie klas młodszych otrzymali pełne komplety książek do czytania pozalekcyjnego dla każdej klasy i dla każdego ucznia¹⁰. Lekcje czytania pozalekcyjnego odbywają się raz na dwa miesiące, a każdy uczeń może bezproblemowo pożyczyć lektury z biblioteki szkolnej. Należy podkreślić, że uczniowie z wielką przyjemnością odwiedzają bibliotekę, chętnie wypożyczają inne pozycje książkowe oraz czasopisma dziecięce. Po jakie lektury sięgają najchętniej? Prawie po takie same, jak w Polsce, z tą niewielką różnicą, że od dwudziestu lat nasza lista lektur pozostaje bez zmian i nie wzbogaca się o nowe tytuły¹¹.

A oto wykaz lektur:

1. Adam Bahdaj, *Pilot i ja*,
2. Jan Brzechwa, *Brzechwa dzieciom*,
3. Jan Brzechwa, *Akademia Pana Kleksa*,
4. Alina i Czesław Centkiewiczowie, *Zaczarowana zagroda*,
5. Czesław Centkiewicz, *Anaruk chłopiec z Grenlandii*,
6. Wanda Chotomska, *Dzieci Pana Astronoma*,
7. Julia Duszyńska, *Cudaczek – Wyśmiewaczek*,

⁸ Zob. A. Grędzik, *Geneza i działalność szkoły średniej z polskim językiem nauczania w Grodnie*, s. 219–220.

⁹ Tamże, s. 201–221.

¹⁰ *Biblioteka*, <<http://pmsgrodno.org/biblioteka/>>, dostęp: 27.12.2017.

¹¹ Ze zbiorów MSZ – Warszawa, 1996 r. Wykaz pomocy naukowych, przyborów, materiałów i różnych wyrobów potrzebnych Polskiej Szkole w Grodnie (10 stycznia 1997 r.). Wykaz pomocy naukowych i sprzętu szkolnego potrzebnych Polskiej Szkole w Grodnie (rekomendowanych przez Ośrodek Badawczo-Rozwojowy w Warszawie). *Szkoła z problemami*, „Dziennik Zachodni” 1996 z 5 grudnia; R. Warta, *Pomóż Polakom*, „Nowości” 1997 z 27 sierpnia.

8. Jan Grabowski, *Czarna owieczka*,
9. Jan Grabowski, *Puc, Bursztyn i goście*,
10. Irina Guro, *Wakacyjna przygoda*,
11. Hanna Januszewska, *Kopciuszek*,
12. Czesław Janczarski, *Jak Wojtek został strażakiem*,
13. Mira Jaworzakowa, *Jacek, Wacek i Pankracek*,
14. Mira Jaworzakowa, *Oto jest Kasia*,
15. Gösta Knutsson, *Przygody Filonka Bezogonka*,
16. Maria Konopnicka, *Co słonko widziało*,
17. Maria Konopnicka, *Na jagody*,
18. Maria Konopnicka, *O krasnoludkach i sierotce Marysi* (fragmenty),
19. Hanna Kostyrko, *Klechdy domowe*,
20. Maria Kownacka, *Plastusiowy pamiętnik*,
21. Maria Kownacka, *Kukuryku na ręczniku*,
22. Maria Kownacka, *Kajtkowe przygody*,
23. Maria Krüger, *Karolcia*,
24. Astrid Lindgren, *Dzieci z Bullerbyn*,
25. Hugh Lofting, *Doktor Dolittle i jego zwierzęta*,
26. Kornel Makuszyński, *120 przygód Koziółka Matolka* (księga I),
27. Kornel Makuszyński, *Awantura o Basię*,
28. Siergiej Michalkow, *Nie płacz, Koziółku*,
29. Alan Alexander Milne, *Kubuś Puchatek*,
30. Alan Alexander Milne, *Chatka Puchatka*,
31. Joanna Papuzińska, *Nasza mama czarodziejka*,
32. Charles Perrault, *Bajki*,
33. Roman Pisarski, *O psie, który jeździł koleją*,
34. Janina Porazińska, *Psocki i śmieszki*,
35. Janina Porazińska, *Szewczyk Dratewka*,
36. Ewa Szelburg-Zarembina, *Idzie niebo ciemną nocą*,
37. Julian Tuwim, *Wiersze dla dzieci*.

Aby zachęcić uczniów do czytania, stosujemy różnorodne metody i formy pracy pobudzające ich zainteresowania czytelnicze poprzez: inscenizację, teatrzyk, głośne czytanie fragmentu utworu przez nauczyciela, konkursy czytelnicze, audycje radiowe i telewizyjne, ilustrację fragmentu danego utworu, konstruowanie własnego zakończenia albo dalszej części opowiadania, prezentację przez uczniów przeczytanych książek¹².

Uczniowie, którzy uczęszczają na zajęcia do naszej szkoły, na co dzień nie posługują się językiem polskim jak ich rówieśnicy w Polsce. Mieszkają w otoczeniu, gdzie na ulicy, w sklepie, w kościele, w domu funkcjonuje język rosyjski. W takiej sytuacji zachęcenie ucznia do czytania lektury w języku polskim, dla którego język polski jest *de facto* językiem obcym, stanowi dla nauczyciela spore wyzwanie¹³.

¹² Zob. *Z badań nad kompetencją komunikacyjną dzieci*, pod red. B. Bokus, M. Hofman, Warszawa 1992.

¹³ Widoczne jest to w szkole np. podczas przerw. Dzieci nie mówią wtedy po polsku z kilku powodów: niedostatecznego opanowania polskiego słownictwa, powszechności użycia języka

Najlepszym sposobem na zainteresowanie dzieci książką jest konstruowanie przez nie własnego zakończenia lub dalszej części opowiadania. Dobrą metodą jest także głośne czytanie fragmentu utworu przez nauczyciela, co ma dobry wpływ na młodego czytelnika, gdyż może rozwinąć jego zainteresowanie całą książką. Ciekawą formą są także inscenizacje i konkursy czytelnicze, niestety ich mankamentem jest to, że zabierają dużo czasu¹⁴.

Dojrzałość czytelnicza jest procesem bardzo złożonym i obejmuje wiele sprawności. Trudno o niej mówić wyłącznie na podstawie doświadczeń z uczniami klas młodszych, ale właśnie w tym okresie spotykamy się z dużą otwartością dziecka i dlatego należy jak najwcześniej wprowadzać książkę w obręb jego czytelniczych zainteresowań i doświadczeń. Jeśli dzieci w tym wieku obcuja z literaturą i uzyskują stan przyjemności, jeśli czytana książka dostarcza im emocji, atrakcji i zaspokaja ich ciekawość, wówczas możemy mówić, że zaistniała u nich potrzeba czytelnictwa¹⁵.

W roku szkolnym 2016/2017 w kręgu moich zainteresowań badawczych znalazła się problematyka wpływu lektury szkolnej na rozwój zainteresowań czytelniczych u uczniów klas trzecich szkoły podstawowej. Przeprowadzone przeze mnie badania, na które składały się m.in. wywiady i ankiety przeprowadzone zarówno wśród uczniów, jak i rodziców, wykazały, że zainteresowanie młodszych uczniów lekturą jest możliwe dzięki zastosowaniu przez nauczyciela różnorodnych metod i form pracy z książką oraz jego współpraca na odpowiednim poziomie z rodzicami i biblioteką szkolną. Analizie został poddany materiał pochodzący z badań 53 uczniów klas trzecich naszej szkoły oraz wypowiedzi 39 rodziców badanych uczniów.

Uczniowie klas trzecich najbardziej lubią czytać:

- baśnie
- bajki
- książki o tematyce:
 - a) przygodowej
 - b) humorystycznej
- czasopisma dziecięce.

Według wypowiedzi ankietowanych uczniowie najbardziej lubią czytać książki o tematyce: przygodowej (30,2%), humorystycznej (24,5%), baśnie (22,6%) i bajki (13,2%), pięciu uczniów podało czasopisma dziecięce (9,5%).

Na pytanie skierowane do rodziców: *Czy ich dziecko ma w domu swoją bibliotekę?* wszyscy badani (39 osób, co stanowi 100%) odpowiedzieli, że ich

rosyjskiego w codziennych kontaktach w domu rodzinnym, a co za tym idzie – łatwości i szybkości komunikowania się oraz ze strachu przed zdarzającymi się przypadkami bicia przez starszych uczniów białoruskich młodszych uczniów polskich za to, że mówią po polsku. Zob. E. Nowicka, *Polacy na Białorusi – polskość ograniczona*, w: *Polacy czy cudzoziemcy? Polacy za wschodnią granicą*, Kraków 2000, s. 2000, s. 42–43; A. Kołyszko, *Spojrzenie w perspektywę*, „Ziemia Lidzka”, 2(1999), s. 4.

¹⁴ Zob. A. Grędzik, *Geneza i działalność szkoły średniej z polskim językiem nauczania w Grodnie*, s. 219–220; Z. Dołęga, *Promowanie rozwoju mowy w okresie dzieciństwa – prawidłowości rozwoju, diagnozowanie i profilaktyka*, Katowice 2003.

¹⁵ Zob. P. Kowolik, A. Słomian, *Zainteresowania czytelnicze uczniów klas trzecich szkoły podstawowej*, „Nauczyciel i Szkoła”, 1(1997), s. 68–73.

dzieci mają swoją biblioteczkę, a także wskazali, że systematycznie, co jakiś czas, kupują im nowe książki bądź czasopisma.

Na pytanie: *Czy chętnie chodzisz do biblioteki szkolnej?* 92,5% badanych uczniów klas trzecich odpowiedziało, że chętnie odwiedza bibliotekę, a tylko czterech uczniów, co stanowi 7,5%, wyraziło negatywny stosunek do biblioteki.

Na pytanie: *Jak często odwiedzasz bibliotekę?* 20 badanych uczniów (37,7%) odpowiedziało, że korzysta z biblioteki jeden raz w tygodniu, a 16 uczniów (30,2%) odwiedza bibliotekę dwa razy w tygodniu; 12 uczniów (22,6%) odwiedza bibliotekę jeden raz na dwa tygodnie, a dwóch (3,8%) jedynie jeden raz w miesiącu, przy tym ci dwaj zaznaczyli, że nie mają potrzeby czytania wielu książek, ponieważ wolą w tym czasie robić zupełnie coś innego, np. grać na komputerze lub w piłkę na podwórku. Podobnie trzech uczniowie (5,7%) odpowiedzieli, że nie chodzą do biblioteki, bo w ogóle nie lubią czytać i mają inne zainteresowania.

Biorąc pod uwagę powyższe wyniki (48 uczniów, co stanowi 90,5%, regularnie odwiedza bibliotekę), można wnioskować, że uczniowie chętnie sięgają po lektury, a czytane książki wywierają istotny wpływ na rozwój ich zainteresowań czytelniczych.

W celu uzyskania informacji, po jakie książki uczniowie klas trzecich sięgają najchętniej i najczęściej, poproszono ich o uzupełnienie kwestionariuszu ankiety. Jej wyniki wskazują, że za najciekawszą pozycję uczniowie uznali książkę *O psie, który jeździł koleją* autorstwa Romana Pisarskiego (opowiedziało się za nią 16 uczniów – 30,1%). Na drugim miejscu uplasowała się książka Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn*, którą wybrało 12 uczniów (22,6%), zaś *Baśnie Andersena* wymieniło 10 uczniów (18,8%). *Kubusia Puchatka* wskazało 6 uczniów (11,3%), a *120 przygód Koziołka Matołka* – 5 uczniów (9,4%).

Analiza danych powyższej ankiety wskazuje, że zarówno chłopcy, jak i dziewczęta mają podobne upodobania co do treści czytanych książek¹⁶. Chłopców nie zainteresował jedynie *Kopciuszek*. Z przeprowadzonych badań wynika, że uczniowie klas trzecich najbardziej lubią czytać książki ukazujące losy ich rówieśników, stąd tak duża popularność książki Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn* oraz książki o bardzo ciekawych przygodach psa Lampo.

Na pytanie zadane rodzicom: *Ile czasu ich dziecko poświęca na czytanie książki w ciągu tygodnia?*, na które odpowiedziało 39 respondentów, padły następujące odpowiedzi: a) więcej niż 2 godziny – 14 uczniów; b) od 1 do 2 godzin – 10 uczniów; c) od 30 minut do 1 godziny – 7 uczniów; d) do 30 minut – 8 uczniów.

Reasumując możemy stwierdzić, że jeśli dzieci od najmłodszych lat obcuja z literaturą i uzyskują z tego przyjemność, jeśli czytana książka dostarcza im emocji, atrakcji i zaspokaja ich ciekawość, to znaczy, że dzięki staraniom nauczyciela i rodziców zaistniała w nich potrzeba czytelnictwa i chętnie będą nadal sięgały po książki pisarzy tak polskich, jak i białoruskich bądź rosyjskich¹⁷.

¹⁶ Por. K. Lenartowska, *Badania pedagogiczne związane z czytelnictwem uczniów klas niższych*, Bydgoszcz 1997.

¹⁷ Zob. I. Bolek, *Książka, ale jaka?* „Guliwer”, 6(1993), s. 5–6.

Efektom wspólnej pracy nauczycieli i rodziców jest to, że uczniowie chętnie chodzą do biblioteki szkolnej w celu wypożyczenia książek oraz czasopism¹⁸. Z kolei lekcje czytania pozalekcyjnego sprawiają, że uczniowie uzyskują wiele ciekawych informacji o bohaterach, ich losach i wydarzeniach, które to skutecznie zachęcają do sięgania po książkę. Co więcej, swoje zainteresowania wychowankowie mogą rozwijać w licznych kołach zainteresowań. Dzieci z polskiej szkoły rokrocznie wyjeżdżają na obozy i kolonie do Polski. Funkcjonowanie placówki umożliwia czynna pomoc Polski.

**EXTRACURRICULAR READING ACTIVITIES IN GRODNO HIGH SCHOOL NO. 36
WITH POLISH LANGUAGE OF TEACHING**

SUMMARY

The article tells us about the importance of reading in the process of child's development. Today, when children interact with mass media they do not develop their thinking and concentration skills and they also become aggressive and violent. A book can teach children how to concentrate and focus, can make them feel kindness and beauty. The second part of the article tells us how to draw the attention of children to reading. Described methods are used by teachers who try to encourage Russian speaking children to read Polish literature.

KEY WORDS: Polish School No. 36 in Grodno

¹⁸ I. Koźmińska, *Czytaj dziecku 20 minut, codziennie*, „Guliwer”, 1(2002), s. 23–29.

